

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Magdaleny Kroupové
Internacionalizace v západoslovanských jazycích. Konfrontační pohled na
internacionalizaci lexika češtiny, polštiny a slovenštiny
předkládané v roce 2018 na Katedře středoevropských studií

I. Stručná charakteristika práce

Disertační práce se týká univerzální dynamické tendence internacionalizace, která v podmínkách současné komunikační situace nabývá stále většího rozsahu a intenzity. Disertace je zaměřena na zkoumání projevů a působení internacionalizace v současných západoslovanských jazycích – v češtině, polštině a slovenštině. Volba tématu znamená nejen kontinuitu výzkumu internacionalizace v rovině obecné, teoretické a návaznost na výzkum zaměřený na konfrontaci západoslovanských jazyků z tohoto hlediska, ale také i – a to zejména – na ozřejmení, o bohatý materiál opřené soustředěné a systematické propracování závažných otázek. Patří k nim v první řadě vliv internacionalizace na typologický charakter porovnávaných jazyků a otázka směřování vývoje současných jazyků k unifikaci, jejich konvergence.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Celková kvalita disertace je na vysoké úrovni, a to jak po stránce obsahové, tak formální. Práci charakterizuje jasně vytyčený a realizovaný cíl „vypracovať ucelenú charakteristiku internacionálnej lexiky češtiny, polštiny a slovenčiny vo vzájemnom porovnaní“ (s. 9), propracovaná metodologická a metodická východiska, přehledný výklad dosavadního pojmání a vymezování základních pojmů, bohatá materiálová báze shromážděná s využitím korpusů rodiny Aranea a dalších zdrojů a detailní konfrontační analýza a popis internacionálního lexika. Kladně je třeba také ohodnotit seznamy paralelních a souvztažných lexémů češtiny, polštiny a slovenštiny, podané v závěru práce. Jejich pořízení bylo beze sporu velmi pracné (tvoří je přes 3 660 paralelních jednotek). Jejich zpracování znamenalo náročný výběr a ověřování českých, polských a slovenských lexémů, tj. do jaké míry a jakým způsobem splňují kritéria internacionalismu, dále zjišťování variant, domácích protějšků aj. Seznamy zároveň ilustrují složitou problematiku pojetí a vymezení pojmu internacionalismus a stanovení jazykových prostředků a jevů řadících se pod tento pojem. (K tomu viz níže.)

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. *Struktura argumentace*

Disertační práce je strukturována odpovídajícím způsobem: po úvodních výkladech, v nichž se pojednává o cíli a východiscích práce, se představují výsledky dosavadního výzkumu, a to s opodstatněným soustředěním na práce důležité pro výzkum internacionalizace v západoslovanských jazycích. Spolu se základními pojmy/termíny internacionalizace a internacionalismus se probírají pojmy/termíny souvztažné (globalizace, amerikanizace, anglicizace; přejaté slovo, mezinárodní slovo, cizí slovo, evropeismus, anglicismus aj.) a s oporou o stěžejní práce se formuluje vlastní vymezení základních pojmů. Po charakteristice materiálových zdrojů následují kapitoly 3 a 4, které tvoří těžiště disertace. Práci uzavírá (1) seznam zkratk, (2) soupisy zdrojů a slovníků, (3) soupis odborné literatury a (4) zmíněný paralelní seznam ekvivalentů.

Souhrnně lze říci, že jednotlivé kapitoly na sebe plynule navazují, jejich vnitřní členění uchovává obsahovou a tematickou posloupnost, text je přehledný a jasný. Realizace výzkumu v 3. a 4. kapitole a závěr práce (s. 109–111) svědčí o tom, že vytčený cíl byl splněn. Pro ilustraci lze uvést alespoň jeden ze závěrů důležitých pro charakter synchronní dynamiky a vývoje západoslovanských jazyků, totiž že v porovnávaném materiálu se ukazují výrazněji shody a podobnosti než rozdíly, že paralelně působící tendence má výrazně unifikační tendenci (viz s. 110).

Po stránce **metodologické** uplatňuje autorka konfrontační interlingvální přístup, založený na systémově-funkčním porovnání sledovaných jevů (s. 9). K základním koncepčním složkám, z nichž vychází identifikace internacionálních prostředků a výzkum shod, podobností a rozdílů v daných jazycích patří zřetel **k místu a fungování** internacionalismů v lexikálních systémech příslušných jazyků a jejich vztah k jiným prostředkům lexikální zásoby, dále hledisko **adaptačně-integračních procesů** jazykových prostředků a jejich výsledků na jednotlivých rovinách jazykové stavby (hláskoslovné, grafické, ortoepické a ortografické, morfologické atd.) (srov. např. různé stupně a způsoby v uchovávání grafických podob internacionalismů v jednotlivých porovnávaných jazycích) a koncept **ekvivalenčních typů**, na jejichž základě se ukazují symetrie/asymetrie ve vztazích internacionálních a neinternacionálních prostředků (srov. např. typ symetrické ekvivalence v případě lexémů jako CS, PL, SK *butik* a typ asymetrické ekvivalence jako CS, SK *atentát* x PL *zamach*). Tímto postupem autorka nejenže vytváří základnu pro analýzu a dynamický popis jazykového materiálu, ale také ukazuje, že určující/vymezující příznak jazykových prostředků, tj. příznak ‚internacionálnosti‘, má graduální a dynamický charakter. Na straně

druhé však hledisko adaptačně-integračních procesů, jmenovitě v rovině slovotvorné, vyvolává otázku ‚internacionálnosti‘ takových podob jako CS, SK *taxík* a PL *taksówka* (s. 68), přechýlených podob jako *autorka* (s. 79) aj.

Významné místo zaujímají v disertaci rovněž metody kvantitativní (pořizení frekvenčních seznamů z webových korpusů, statistické údaje o slovnědruhovém zastoupení, údaje o zastoupení internacionálního lexika podle zdrojových jazyků aj.).

2. Formální úroveň práce

Autorka pracuje koherentně se zkratkami, syntaxí bibliografických odkazů, užívá správně poznámky pod čarou. Práce je psána slovensky, a pokud mohu soudit, nejsou v ní pravopisné chyby ani jazykové neobratnosti. Písařské chyby, překlepy jsou výjimečné (např. na s. 14 *komuknačným* m. *komunikačným*, na s. 68 *debry* m. *derby*, na s. 79 *-yňe* m. *-yně*).

3. Práce s prameny či s materiálem

Autorka pracuje velmi odpovědně se všemi materiálovými zdroji. Při analýze a konfrontačním popisu materiálu postupuje ve shodě s podanou metodicko-metodologickou základnou a vytčeným cílem. Způsob shromáždění materiálu a jeho zpracování odpovídá současným možnostem lingvistické práce (využití výpočetní techniky, statistické šetření, verifikace analyzovaného materiálu z hlediska internacionálnosti, doplňování ekvivalentů dalším sběrem materiálu ad.). Interpretace výsledků výzkumu internacionálního lexika v češtině, polštině a slovenštině odpovídá výzkumné otázce.

Teoretická východiska opírá o relevantní práce. Při charakteristice jednotlivých pojetí internacionalizace by bylo možné ještě přihlédnout k článku B. Havránka *Teorie spisovného jazyka* (NŘ, 1969).

Připomínku bych měla k uplatnění adaptačně-integračního postupu v rovině slovotvorné při zařazování některých typů slovotvorných formací pod pojem/termín internacionalismus (viz výše).

4. Vlastní přínos

Přínos disertace je patrný již v 2. kap., v níž se autorka věnuje obecným, pojmoslovným otázkám a otázce metodicko-metodologické. Hlavní přínos tkví v kap. 3 a 4: doposud nebyl zpracován rozbor a dynamický popis internacionálního lexika v takovém rozsahu a detailnosti, s jakým se setkáváme v předložené práci. Zejména bych chtěla upozornit na analýzu internacionalismů z hlediska formální kongruence a diferenciací (kap. 3), na

ekvivalenční typologii (kap. 4) a na charakteristiku internacionalismů z hlediska tematických skupin (lingvistická terminologie, oblast medicíny, hudby, informatiky, sportu, cyklistiky).

IV. Dotazy k obhajobě

1. V jakém smyslu splňují kritéria pojmu internacionalismus lexikální jednotky s přejatým základem, ale prokazatelně derivované v domácím prostředí? Jde o substantiva s flektivizačním formantem jako CS, SK *taxík*, PL *taksówka* (s. 68); přechýlené názvy jako *autorka*, *juniorka* ap. (s. 79); prefigovaná slovesa typu CS *naplánovat*, SK *naplánovať*, PL *zaplanować* (s. 84); desubstantivní adjektiva s domácími formanty a jejich variantami: CS *dámský*, SK *dámsky*, PL *damski*; CS, SK *prezidentský*, PL *prezydencki* (s. 87); CS, SK *asfaltový*, *golfový*, PL *asfaltowy*, *golfowy* (s. 87); deverbativní adjektiva jako CS, SK *animovaný*, *plánovaný*, PL *animowany*, *planowany* (s. 88); adjektiva typu CS, SK *bezproblémový*, PL *bezproblemowy* (s. 89); CS *nekvalitní*, SK *nekvalitný* (s. 89); adverbia jako CS *aktivně*, *kompletně*, SK *aktívne*, *kompletne*, PL *aktywnie*, *kompletnie* (s. 90).

2. Jaký je důvod pro zařazování proprií – i když jen výběrově – do analyzovaného materiálu internacionálního lexika? Konkrétně jde o názvy obyvatel států, některých pragmatonym, toponym a kosmonym (viz s. 31) a o jejich deriváty. Srov. v paralelních seznamech zařazení proprií jako např. CS (a k nim polské a slovenské ekvivalenty) *Čech*, *Austrálie*, *Bulharsko*, *Brusel*, *Mars* aj., deriváty *český*, *australský* atd.

3. Bylo by potřebné, aby autorka konkretizovala důvod k zařazení do paralelních seznamů takových uskupení jako CS *čaj – zast. té, thé*, PL *herbata*, SK *čaj – zast. thé*.

V. Závěr

Téma disertační práce je aktuální, samostatně zpracované, disertace představuje přínos k výzkumu internacionalizace v západoslovanských jazycích, a to jak v rovině obecné, tak v rovině konfrontační analýzy a popisu rozsáhlého jazykového materiálu.

Předloženou disertační práci předběžně klasifikuji:

PROSPĚLA

V Praze 31. 7. 2018

PhDr. Olga Martincová, CSc.